

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ رشته:ترم: دوم. سال تحصیلی: 1398-1399
 نام درس: ..آشنایی با دفاع مقدس..... نام و نام خانوادگی مدرس: ..محمد رضا نیله چی.....
 آدرس email مدرس mrnili_59@yahoo.com تلفن همراه مدرس: ..09125781510.....

جزوه درس: ... آشنایی با دفاع مقدس. مربوط به هفته : اول □ دوم □ سوم □
 text: دارد □ ندارد □ voice: دارد □ ندارد □
 تلفن همراه مدیر گروه :

ادوار مختلف جنگ تحمیلی

دوره ی اول جنگ از شروع جنگ تحمیلی تا آزادی خرمشهر و دوره دوم آن از آزادی خرمشهر تا پایان جنگ می باشد.

این دو دوره به 6 مقطع (2 مقطع مربوط به دوره اول و 4 مقطع مربوط به دوره دوم) تقسیم شده است.

دوره ی اول: دشمن پس از یک ارزیابی غلط از اوضاع ایران اسلامی و عدم شناخت از پشتوانه های مردمی انقلاب، با یک زمینه سازی وسیع اقدام به تهاجمی همه جانبه کرد و تا اندازه ای توانست در خاک ایران اسلامی نفوذ کند؛ اما با حضور نیروهای مدافع انقلاب، دشمن زمین گیر شد و پس از یک تحول سیاسی و نظامی و با برکناری عناصر غیرمؤمن به انقلاب، امکان حضور نیروهای مردمی در جبهه ها فراهم گردید. با این برتری نظامی، ابتکار عمل در دست نیروهای خودی قرار گرفت و طی یک سلسله عملیات، خرمشهر آزاد شد.

دوره ی دوم جنگ در حالی آغاز شد که دشمنان در جستجوی راه هایی جهت مهار قدرت رزمندگان اسلام بودند. لذا، این دوره شاه حضور و فعالیت قدرت های خارجی در صحنه مستقیم نبرد و تلاش های بی حد و حصر اقتصادی و سیاسی برای مهار نظامی ایران است. این امر در حالی صورت پذیرفت که دشمن منفعلانه با یک تغییر استراتژی شتاب زده، شعار صلح خواهی را محور ادعاهای خویش قرار داده و عمده ی نیروهایش به پشت مرزهای بین المللی رانده شده بود.

الف دوره اول

1- مقطع اول: آغاز حملات عراق

در 31 شهریور سال 1359، نیروهای عراق با آمادگی قبلی و زمینه سازی مناسب، حمله به مرزهای ایران را در طول نوار مرزی از آبادان تا قصرشیرین آغاز کردند. هم زمان با این حمله، هواپیماهای دشمن بسیاری از مراکز نظامی و استراتژیک و فرودگاه های ایران و نیز 19 شهر را مورد بمباران قرار دادند. اهداف اصلی عراق در این تهاجم عبارت بودند از:

- حاکمیت بر اروندرود و باز پس گیری سه جزیره ی ایرانی خلیج فارس به منظور جبران قرارداد 1975، الجزایر.

- جداسازی استان خوزستان و الحاق آن به عراق و یا استقلال آن به نام عربستان.

- تضعیف جمهوری نوپای اسلامی تا مرز سقوط.

به منظور دستیابی به این اهداف، عراق یک استراتژی جنگ سریع (سه روزه) را طراحی کرد با این تصور که نیرویی

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ رشته:ترم: دوم. سال تحصیلی: 1398-1399
 نام درس: ..آشنایی با دفاع مقدس..... نام و نام خانوادگی مدرس: ..محمد رضا نیله چی.....
 آدرس email مدرس mrnili_59@yahoo.com تلفن همراه مدرس: ..09125781510.....

جزوه درس: ... آشنایی با دفاع مقدس. مربوط به هفته : اول □ دوم □ سوم □
 text: دارد □ ندارد □ voice: دارد □ ندارد □
 تلفن همراه مدیر گروه :

که توانایی مقابله با ارتش آن کشور را داشت باشد وجود ندارد.

عراق با انتخاب مناطق جغرافیایی و تقسیم آنها بین یگان های رزمی، این استراتژی را در پناه یک جو تبلیغاتی شدید و دیپلماسی پر تحرک و نیز با در اختیار داشتن ستون پنجم، در حالی که پاسگاه های مرزی تاب مقاومت در برابر تهاجم دشمن را نداشتند، هجوم خود را آغاز کرد و به دلیل عدم آمادگی نیروهای ایرانی به راحتی وارد خاک جمهوری اسلامی شد. بدین ترتیب ارتش عراق طی 48 ساعت به نزدیکی شهرهای مرزی رسید. لیکن آنچه مورد ارزیابی و توجه دشمن قرار نگرفته بود، میران فداکاری مردم و مقاومت عناصر بومی بود. بدین شکل استراتژی جنگ سریع به شکست انجامید.

در این میان، به دلیل حضور نیروهای لیبرال در رأس امور، از جمله وجود بنی صدر به عنوان ریاست جمهوری، تحریمی داخلی علیه مدافعان انقلاب، صورت گرفت و با شهادت فرماندهان محلی و جوانان در شهرها، عراق موفق به تصرف بسیاری از شهرهای مرزی و سرانجام خرمشهر گردید. به این ترتیب گرچه عراق نتوانست به اهداف اولیه خویش دست یابد، لیکن قسمت هایی از خاک ایران را تصرف کرد. در این مرحله، عراق موضع سیاسی خود را تغییر داد و در تمامی مناطق اشغال شده، اقدام به پدافند نمود و به ایران پیشنهاد آتش بس و مذاکره نمود. ایران هرگونه پذیرش آتش بس را، پیش از خروج نیروهای عراقی رد کرد.

پس از پاسخ ایران، عراق تلاش کرد خطوط پدافندی خود را اصلاح نموده و برای یک جنگ درازمدت، نقاط مناسب و حساس استراتژیک را به دست آورد. لذا، همچنان به فشار خود به منظور تصرف آبادان و اهواز ادامه داد. اما با مقاومت عناصر پراکنده ی محلی و مردمی که بدون سازمان خود را به جبهه رسانده بودند، روبرو و متوقف شد. در این زمان عملاً فرصتی مناسب برای رزمندگان ایرانی فراهم شد تا به سازماندهی و تقویت خود بپردازند.

در طی این فرصت، ایران دست به انجام چندین عملیات محدود منظم زد. لیکن توفیق چندانی نیافت. ولی برخی عملیات محدود ابتدایی که به صورت مشترک توسط یگان های ارتش و سپاه و نیروهای مردمی انجام شد از موفقیت بیشتری برخوردار گردید.

امام خمینی قدس سره با توجه به موضع منفی بنی صدر در قبال پیروزی های رزمندگان ارتش اسلام در تاریخ 1360/3/21، وی را از فرماندهی نیروهای مسلح عزل و بلافاصله مجلس، عدم کفایت وی را تصویب کرد. بدین ترتیب مقطع دوم جنگ آغاز شد.

2- مقطع دوم: دفع تجاوز عراق

با عزل بنی صدر، شرایط در جبهه های نبرد متحول گردید، به گونه ای که عملیات نسبتاً بزرگی، در همان شب عزل وی در جبهه های جنوب با رمز فرماندهی کل قوا خمینی روح خدا انجام گرفت که به پیروزی منجر شد. این پیروزی سرآغاز طراحی عملیات های مشترک ارتش و سپاه با پشتیبانی نیروهای مردم گردید. از طرف دیگر، آمریکا با از دست دادن مهره مؤثر خود یعنی بنی صدر، گروه های سیاسی مخالف انقلاب را وادار کرد که علیه نظام اسلامی

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ رشته:ترم: دوم. سال تحصیلی: 1398-1399
 نام درس: ..آشنایی با دفاع مقدس.....نام و نام خانوادگی مدرس:..محمد رضا نیله چی.....
 آدرس [email مدرس](mailto:mrnili_59@yahoo.com) [09125781510](tel:09125781510).....تلفن همراه مدرس:.....

جزوه درس: ... آشنایی با دفاع مقدس. مربوط به هفته : اول □ دوم □ سوم □
 text: دارد □ ندارد □ voice: دارد □ ندارد □
 power point: دارد □ ندارد □
 تلفن همراه مدیر گروه :

ایران وارد جنگ مسلحانه شوند. این حرکت نیروهای مخالف که به طور عمده در دانشگاه تهران تجلی یافته بود، منجر به صدور فرمان انقلاب فرهنگی در دانشگاه ها از سوی امام قدس سره گردید؛ و با خلع بنی صدر و انتخاب شهیدان رجایی و باهنر ایران از نظر سیاسی یکپارچه گردید.

تنها پس از گذشت یک ماه از شهادت شهیدان رجایی و باهنر، بزرگترین عملیات مشترک ارتش و سپاه تحت عنوان نامن الاثمه آغاز شد. پیروزی های پی در پی منجر به تقویت روح وحدت ملی در کشور گردید و عملاً حضور ضد انقلاب در ایجاد درگیری ها کاهش یافت و در پی آن ثبات ساختار سیاسی و اقتصادی جلوه گر شد. در این اثنا رزمندگان اسلام به طراحی عملیات بزرگ دیگری در اولین شب سال 1361، با نام فتح المبین (2) دست زدند. متعاقب این عملیات اولین گردان های تانک، توپخانه و پدافند هوایی و مهندسی از غنایم به دست آمده شکل گرفت.

عراق در پی شکست های متوالی، داعیه صلح خواهی و آتش بس را سرداد در حالی که منتظر حرکت رزمندگان در یک تهاجم بزرگ برای فتح خرمشهر بود. سپاهیان اسلام با یک تدبیر ماهرانه و توکل بر خدا از چند محور کارون و جاده اهواز خرمشهر عملیات خود را طی سه مرحله آغاز و سرانجام در سوم خرداد سال 1361، وارد خرمشهر شدند. حرکت رزمندگان در این منطقه منجر به پاکسازی کامل مناطق جنوبی از نیروهای عراقی گردید.

بدین ترتیب با فتح خرمشهر، دوره دوم جنگ که در طی آن آمریکا به صورت مستقیم وارد صحنه نبرد گردید، آغاز شد.

ب: دوره دوم

1- مقطع اول: تعقیب و تنبیه متجاوز

دوره ی اول جنگ، در حالی پایان پذیرفت که اغلب ضعف های ناشی از بحران انقلاب در یک بسیج مردمی برطرف گردید و ساختار نظامی ایران شکل خود را به خوبی بازیافت.

دشمن که توانایی انقلاب اسلامی را درک کرده بود در پی چاره ای برای گریز از این مهلکه بود؛ لذا رییس جمهور عراق دو هفته پس از باز گیری خرمشهر توسط رزمندگان اسلام به کلیه نیروهای خود دستور عقب نشینی به مرزهای بین المللی را داد و در همین حال به دعوت از مجامع بین المللی پرداخت در حالی که هدف اصلی، تقویت بنیه نظامی ارتش عراق بود. در همین راستا، اسرائیل به تهاجمی همه جانبه به منظور تصرف لبنان دست زد. این اقدام هم زمان با طرح سه شرط اساسی ایران به منظور خاتمه دادن به جنگ بود.

این شرط ها عبارت بودند از:

خروج نیروهای اشغالگر، تعیین و تنبیه متجاوز و پرداخت غرامت.

در بین شرایط بالا، تنبیه متجاوز شرطی بود که استکبار حاضر به پذیرش آن نبود.

به همین منظور با طرح مسأله ی حمله اسرائیل، عراق شعار صلح خواهی را با شعار اتحاد علیه اسرائیل درهم

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ رشته:ترم: دوم. سال تحصیلی: 1398-1399
 نام درس: ..آشنایی با دفاع مقدس..... نام و نام خانوادگی مدرس: ..محمد رضا نیله چی.....
 آدرس email مدرس mrnili_59@yahoo.com تلفن همراه مدرس: ..09125781510.....

جزوه درس: ... آشنایی با دفاع مقدس. مربوط به هفته : اول □ دوم □ سوم □
 text: دارد □ ندارد □ voice: دارد □ ندارد □
 تلفن همراه مدیر گروه :

آمیخت و تلاش کرد ایران در مقابل کشورهای اسلامی قرار دهد و با استفاده از این فرصت به تحکیم مواضع خود بپردازد. در این میان نیروهای ایرانی از طریق مرز سوریه سعی کردند به تجاوز اسرائیل پاسخی دندان شکن دهند. امام خمینی قدس سره با هوشیاری تمام و طرح شعار راه قدس از کربلا می گذرد توجه نیروهای رزمنده را به جبهه های داخلی معطوف گرداند.

به همین منظور عملیات رمضان، در سال 1361، طراحی شد تا هدف تنبیه متجاوز به صورت عملی جلوه گر شود. اگر چه این عملیات دستاورد مهم نظامی در پی نداشت، لیکن عزم راسخ مردم ایران را متجلی نمود.

در این مقطع از جنگ، تلاش عراق تنها معطوف به ایجاد استحکامات در مرزها و آمادگی مقابله با نیروهای ایرانی بود.

هر چند در طی این مدت عملیات های پراکنده کوچک و بزرگی صورت گرفت، اما هیچ یک جای پای بزرگی برای نیروهای ایرانی نگشود. ناگفته نماند که در این مقطع عناصر جاسوسی دشمن و تجهیزات ماهواره ای استخبار جهانی یکی از عوامل مؤثر بود، به همین جهت فرماندهی جنگ تصمیم گرفت به طراحی عملیاتی دست نزند که از دید دستگاه های جاسوسی دشمن پنهان بماند. نتیجه ی چنین عملیاتی (3) تصرف جزایر مجنون بود که می توان پس از فتح خرمشهر آن را بزرگترین دستاورد سیاسی، اقتصادی و نظامی دانست. پس از این عملیات و اتمام مأموریت، نیروهای ایرانی از منطقه خارج شدند و تا فاصله زمانی یک سال عملیات بزرگی اجرا نشد.

در اواخر سال 1363، عملیات پدُر به وقوع پیوست و پس از این عملیات نیروهای ایران تهاجمات ایذایی و پراکنده بسیاری انجام دادند که منجر به اشتغال دشمن از یک سو و فراهم کردن زمینه به منظور طراحی عملیات بزرگ بعدی گردید.

عملیات والفجر 8 که در 1364/11/20، صورت گرفت، تصرف بندر فاو عراق را در پی داشت و منجر به ایجاد مرز زمینی ایران و کویت شد. این ضربه آن چنان هولناک بود که عراق با تمام استعداد زرهی و هوایی خود طی 70 روز تلاش کرد بخش های تصرف شده را باز پس گیرد، لیکن به دلیل اهمیت استراتژیک این منطقه، علی رغم حمایت های بین المللی اعم از ارائه سلاح های شیمیایی و هواپیماهای پیشرفته، کاری از پیش نبرد. بدین ترتیب دستورالعمل تهاجم دوباره، تحت عنوان دفاع متحرک برای ارتش عراق صادر گردید.

2- مقطع دوم: رویارویی دوباره عراق

در مقطع اول از دوره دوم عراق در مقابل عملیات والفجر 8 و تصرف فاو به زانو درآمد و در باز پس گیری این منطقه نیز با شکست مواجه گردید.

از آنجا که نیروهای بسیجی کشور در پایان مأموریت های عملیاتی 3 ماه از یگان ها جدا می شدند، عراق در چند جبهه و در ظرف مدت کمتر از سه ماه به بیش از 11 نقطه، از مرزهای ایران حمله کرد و توانست در 26 اردیبهشت 1365، شهر مهران را تصرف کند. رزمندگان اسلام با شایستگی به تمام حملات دشمن پاسخ گفتند و با انجام

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ رشته:ترم: دوم. سال تحصیلی: 1398-1399
 نام درس: ..آشنایی با دفاع مقدس..... نام و نام خانوادگی مدرس: ..محمد رضا نیله چی.....
 آدرس email مدرس mrnili_59@yahoo.com تلفن همراه مدرس: ..09125781510.....

جزوه درس: ... آشنایی با دفاع مقدس. مربوط به هفته : اول □ دوم □ سوم □
 text: دارد □ ندارد □ voice: دارد □ ندارد □
 تلفن همراه مدیر گروه :

عملیات متعدد مهران و حاج عمران را باز پس گرفتند.

در زمستان همان سال نیروهای ایرانی عملیات بزرگ دیگری را طراحی کرده، به مورد اجرا گذاشتند. عملیات های کربلای 3 و 4 و بلافاصله کربلای 5 آغاز گردید و شلمچه که بزرگترین دژ دفاعی عراق بود، توسط ایرانیان تسخیر شد. متعاقب آنها عملیات های کربلای 8، نصر 4 و 7 صورت گرفت، تا سرانجام در تیر ماه 1366، قطعنامه ی 598، تصویب و بلافاصله پس از آن نیروهای بیگانه رسماً وارد خلیج فارس شدند.

این اقدامات و فشارهای اقتصادی شدید، بمباران شدید شهرها و حتی فاجعه شکستن حریم امن مکه مکرمه، هیچ کدام خللی در روند برنامه ها ایجاد نکرد و سرانجام در اواخر سال 1366، حلیچه نیز فتح شد. امام خمینی قدس سره در پیامی به همین مناسبت چنین فرمودند:

امروز روز حضور در حلقه ی شهادت و میدان نبرد است. روز نشاط عاشقان خداست. روز جشن و سرور عارفان الهی است. امروز روز نغمه سرایی فرشتگان در ستایش انسان های مجاهد ماست امروز باید لباس محبت دنیا را از تن بیرون نمود و زره مقدس جهاد و مقاومت پوشید و در افق طلوعه فجر تا ظهور شمس به پیش تاخت و ضامن بقای خون شهیدان بود، فرزندانم! دشمن در بمباران شیمیایی مناطق مسکونی نهایت قساوت و درندگی خود را نشان داده است و با حمله ی شیمیایی به مردم بی دفاع عراق حتی پایه های حمایت حامیان خود را نیز سست کرده است. به سویی جبهه ها هجوم برید تا ضربات پی در پی شما قرار و امان او را بگیرد که انشاء الله پیروز خواهید شد. (4)

3- مقطع سوم: تهاجم دوباره سراسری عراق

مقطع دوم، از دوره دوم، حدود یک سال و نیم به طول انجامید، در طی این مدت تهاجمات زمینی دشمن، به شدت سرکوب شد و علی رغم تمامی فشارهای اقتصادی و سیاسی و نیز بمباران شهرها، ایران از مواضع خود عقب نشینی نکرد.

عراق با استفاده از تبعات، پیروزی در فاو، شلمچه و پس از گذشت زمانی اندک به مرز دهلران رسید.

این تهاجمات در حالی صورت پذیرفت که کشتی های امریکایی در خلیج فارس به سکوهای نفتی ایران حمله کرده و راه را بر کشتی های غیر نظامی ایران بسته بودند. در این بین، یک فروند هواپیمای مسافربری توسط ناوگان امریکایی در خلیج فارس سرنگون گشت و کلیه مسافران و خدمه آن مظلومانه به شهادت رسیدند. با توجه به فشارهای شدید نظامی، سیاسی و اقتصادی در تاریخ 1367/4/27، جمهوری اسلامی ایران 598، را مشروط به تنبیه و توبیخ متجاوز پذیرفت.

با این اقدام غیر منتظره ایران، تمام اهرم های فشار بین المللی و محاصره های اقتصادی و سیاسی در تردید واقع گردیدند. قوای نظامی عراق که احساس قدرت مطلق می نمود، ابزار خود (قطعنامه) را رو در روی خویش دید، لیکن

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ رشته:ترم: دوم. سال تحصیلی: 1399-1398
 نام درس: ..آشنایی با دفاع مقدس..... نام و نام خانوادگی مدرس: ..محمد رضا نیله چی.....
 آدرس [email مدرس](mailto:mrnili_59@yahoo.com) mrnili_59@yahoo.com تلفن همراه مدرس:09125781510.....

جزوه درس: ... آشنایی با دفاع مقدس. مربوط به هفته : اول □ دوم □ سوم □
 text: دارد □ ندارد □ voice: دارد □ ندارد □
 power point: دارد □ ندارد □
 تلفن همراه مدیر گروه :

به نهاجم خود ادامه داد، چرا که تصور می کرد خواهد توانست اهدافی را که در آغاز جنگ به دست نیاورده است به جنگ آورد، بنابراین دگرباره وارد سرزمین مقدس ایران اسلامی شد. بدین ترتیب مقطع چهارم پدیدار گردید.

4- مقطع چهارم: دفع دوباره نهاجم عراق

آخرین مقطع جنگ در موقعیتی شکل گرفت که تمامی شرایط علیه ایران بود. فشارهای شدید اقتصادی، تهاجم گسترده ی ناوهای امریکایی، موشکباران و بمباران شهرهای ایران، حضور فعال منافقین در همراهی با دشمن و بسیاری موانع عظیم دیگر باعث گردید تا عراق به حملات پیاپی خود بپردازد.

عراق در رزوهایی 30 و 31 مرداد 1367، حمله خود را به منظور تصرف اهواز و خرمشهر آغاز کرد. اما این شرایط یکی از حماسی ترین دوران دفاع مقدس را رقم زد. زیرا در همین ایام پیام امام قدس سره باعث ایجاد جریانی مردمی گردید. در طی این جریان، جماعت کثیری اعم از رزمنده و غیر رزمنده به سمت جبهه ها هجوم آوردند و ظرف کمتر از چند روز نیروهای مهاجم عراقی را به آن سوی مرزها راندند.

منافقینی که در محور عرب فعالیت داشتند نیز محاصره و به کلی منهدم شدند.

عملیاتی، در 1367/5/5، برای عبور از مرزهای عراق تدارک دیده شد. لیکن به فرمان امام قدس سره و این که در پذیرش قطعنامه استوار هستیم، حملات مبرور متوقف شد.

با حملات متهورانه نیروهای رزمنده در تاریخ 67/5/10، عراق پس از گذشت دو هفته فشار همه جانبه، قطعنامه را پذیرفت و با حضور نیروهای فعال سازمان ملل در تاریخ 67/5/29 تویخانه جنگ از آتش باز ایستاد. این مقطع از جنگ نشان داد که ابتکار عمل در دست رزمندگان ایرانی قرار داشته و علی رغم کمبود امکانات، همچنان بر سر ارزش های خویش استوار باقی مانده اند و این همان چیزی بود که دشمن از آن واهمه داشت.

نتیجه گیری:

تجاوز عراق به ایران که در سپتامبر 1980، آغاز شد و به مدت 8 سال ادامه یافت، طولانی ترین و بی سابقه ترین جنگ متعارف قرن حاضر به شمار می رود، چرا که جنگ جهانی اول و دوم مدتی کمتر از هشت سال ادامه یافتند و جنگ های دیگر، مانند جنگ ویتنام شمالی و جنوبی نیز به عنوان یک جنگ متعارف همانند جنگ ایران و عراق شناخته نشده است. تاریخ از هشت سال جنگ برای ایران، شرف و آزادگی و مقاومت و ایمان به خدا را در صفحات خود ثبت کرد، اما از متجاوز و متحدان او که طی هشت سال او را یاری و تشویق کردند، جز به رشتی یاد نخواهد کرد.